

eseridir. Bu anlamda davranış kültürden daha geniş sınırlı bir kavramdır.(22)

Bu anlamda davranışı insanlığın tüm özelliği olarak ele alırsak, kültürden daha geniş sınırlı bir kavram olduğu anlaşılır. Bu haliyle kültürü yönlendirir ve onu biçimlendirir. Ancak davranışı bir kültür içinde bireyin hareketleri olarak ele alırsak, kültürün etki sınırları içindedir ve kültürden daha dar sınırlı bir kavramdır.

KAYNAKLAR

- AŞKIN, Muhittin; **Kültür ve Kültür Değişmeleri**, (Basılmamış Doktora Ders Notları), K.K.Eğitim Fakültesi, Erzurum 1998.
- BAŞARAN, İbrahim Ethem; **Eğitimin Psikolojik Temelleri, Eğitim Psikolojisi**, Gül Yayınevi. Ankara 1996, s.261.
- BAYMUR, Feriha; **Genel Psikoloji**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1993, s.23.
- CEVİZCİ, Ahmet; **Felsefe Sözlüğü**, Ekin Yayınevi, Ankara 1996, s.122.
- CÜCELOĞLU, Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Psikolojinin Temel Kavramları, Remzi Kitabevi, İSTANBUL 1991, s.27, 514.
- ÇAĞMAN, R.; ERENLER, G.; KANCA, G.; KARAKOÇ, S.; ÖREN, Ş.; YAVUZ, V.; **Ergen Baba İlişkisi**, Basılmamış Lisans Tezi, Sosyal Hizmetler Akademisi, Ankara 1976, s.70.
- GÜVENÇ, Bozkurt; ÖZKALP, Enver ve ZILLIOĞLU, Osman; **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Ders Kitapları. Ankara 1986, s.2.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem; **İnsan ve İnsanlar**, Sosyal Psikolojiye Giriş. Evrim Basım Yayın ve Dağıtım, İstanbul 1988, s.300.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem; **İnsan Aile Kültür**, Remzi Kitabevi. İstanbul 1990, s.22.
- TOLAN, Barlas; **Toplum Bilimine Giriş**, Sosyoloji ve Sosyal Psikoloji. Adım Yayıncılık, Ankara 1991, s.134.
- TOLAN, Barlas; İSEN, Galip; VEYSEL, Batmaz; Ben ve Toplum, Sosyal Psikoloji. Teori Yayıncılık, Ankara 1985, Giriş s.VII.

(22) Aşkin, Muhittin; **Kültür ve Kültür Değişmeleri**, (Basılmamış Doktora Ders Notları), K.K.Eğitim Fakültesi, Erzurum 1998.

INSOMNIA *

(Thomas Bernhard'ın Öykülerinde Uykusuzluk)**

Yrd.Doç.Dr.Yavuz ERKOÇ

Psikologlar uykunun 'algısal etkinliğin ve istençli devinimin kaybolmasıyla, genellikle çevrimsel olarak ortaya çıkan fizyolojik bir durum¹ olduğu kanaatindedirler. İnsan uyuyunca beyninin elektiriksel etkinliğinde bazı değişiklikler göze çarpar. Beynin Hypotalamus bölgelerinde iki özek vardır ve ayrıca duysal uyaranlar uykunun oluşumunda ve kaybolmasında büyük rol oynarlar. 'Bilincin uyuşarak dinlenmesi durumu² olarak da tanımlanan uykunun insanın temel ihtiyacı olduğu herkesce bilinir. Beynindeki uyutma ve uyandırma merkezlerinden her biri kaybeden ya da zedeleyen insan, ya arışı uykusuzluk hastalığına ya da aşırı uyuma hastalığına kapılır. Şiddetli uykusuzluk (Insomnia) hastalığına yakalanan insanların zamanla öldüğü bir gerçektir. Onu dinlendirir. Bilinçteki dinlenmeden kasıt, artık bilincin çalışmaması ve istirahati değildir. Bilinç her zaman ağır ağır çalışmalarını sürdürür. Uykusuzluğun insanı gerdiği, sinirlerini zorladığı, insanı rahat bırakmayıp, ruh seyrini bozduğu bir gerçektir. Sinir ve sitresle, ansal etkinlikler güçsüzleşir, delüzyon baş gösterir.

Orhan Hançerlioğlu Ruhbilim Sözlüğünde 'uyku bozuklukların başlı başına önemli bir hastalık olmaktan öte başka birçok hastalıkların da belirtisi' olduğunu söyler.³

* Aşırı uykusuzluk hastalığı

** Metinde incelediğimiz öyküler için Bkz.: Thomas Bernhard Die Erzaehlungen, Suhrkamp Verlag Frnakfurt/Main

1. O/A Gürün: Psikoloji Sözlüğü, İnkılâp Kitabevi. İstanbul 1981

2. Hançerlioğlu, Orhan : Duhbilim Sözlüğü. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998 s. 444

3. Hançerlioğlu, Orhan: a.g.e. s.444

Uyuklama (Ing. Somndence) bunama, bilinç bulanıklığı ve anlak geriliğinin başlıca belirtisi (syntome) olduğunu, bununla beraber derin uyumanın da şizofreni, melankoli ve histeri hastalıklarına kadar gidebileceğini belirtir. 'Uykusuzluk (kalp, dolaşım mide bağırsak, akciğer solunum yolları, idrar yolları gibi birçok hastalıkların sonucu ve başlıca belirtisidir. Psikosomatik hastalıklarda, ruhsal gerilimlerde alkol uyşturucu bağımlılığında uykusuzluk belirti olarak ortaya çıkar.

Thomas Bernhard'ın karakterlerindeki uykusuzluklar aslında sebepsiz uykusuzluklardır. Onlar bir türlü uyuyamazlar. Derinliğine dalacak olursak uykusuzlukları birtakım küçük sebeplere bağlanabilir. *Die Mütze*'deki genç akademisyen kafasından hasta olduğu ve dinlenmek amacıyla sessizliği seçtiği, ama sessizlikte umduğunu bulamayıp, iyileşmediği için uykuyu arzu etmektedir;

'Uyumak uyumak, uyumak, tıpkı eskiden olduğu gibi yalnızca uyumak istiyorum,' (DM s.140)

Orhan Hançerlioğlu Ruhbilim Sözlüğü'nde uykusuzluğu dört gruba ayırır; Bunlar; 1. Sık sık uyanma ve uykunu sürdürülmesindeki güçlük. 2. Uykuya dalmada güçlük. 3. Yeterli ve kesintisiz uyuduğu halde uykunun dinlendirilmemesi, 4. Uyku süresindeki yetersizlik ve erken uyanma.

Bernhard kahramanlarına bahsi geçen bu uykusuzlukların hepsinden vardır, ama yazarımız dört gruba ayırdığımız bu uykusuzlukları da birbiriyle kaynaştırmıştır.

Jauregg öyküsünde görüldüğü gibi entellektüel akademisyen tipin yalnızlığı ve iç muhasebesi üç sene önce geldiği kasabada karşılaştığı güçlükleri, dayısının gözetimi altında çalıştığı Steinbrücke'deki çileli bekleyişini, annesinin intiharından sorumlu olduğunu belirttiği dayısından korkusunu ve kaçışını; hiç kimsenin kimse ile iletişim kurmadığı ve her şeyin görüntüde aynı olduğu *Jauregg* kasabasında, yalnız başına, düşünceleri ile baş başa çevreyi gözetleyen baş kahraman arkadaşsızlıktan, herkesin kendi içine kapanıp, dostluk ilişkilerini geliştirmediklerinden şikayetçidir. Ayrıca uzun ve uykusuz geçen gecelerden de dert yanmaktadır;

'Aradığım şeyi insanlarla ilişkiyi, kısa zaman içinde en azından ruhumu dinlendirecek akşamlarım için uykusuz gecelerimi dahil etmez isek-akşamlarım için bir arkadaş bulamayacağımı gördüm' (Jg; 117)

Zwei Erzieher öyküsünde uzun bir mesafeyi hiç konuşmadan ve telepatik davranışlarla, karşılıklı düşünceleri yoğun sessizlikte hissederek kat eden iki eğiticiden (tek bir bedenini ikiye bölünmüş kişiliği olarak da ele alınabilir yeni geleni, küçüklüğünden beri uykusuzluk çektiğini söylemektedir. Hatta denilebilir ki *Zwei Erzieher* öyküsü Bernhard'ın uykusuzluğu en fazla ve en yoğun anlattığı, uykusuzluğun üzerinde en fazla durduğu öyküdür. Yeni Eğitici tipik gezilerinden birinde aniden konuşma gereği hisseder ve uykuya küçüklüğünden beri hasret kaldığını, uyumak için her şeyi denediğini, uyku ilaçlarının dahi kâr etmediğini anlatır. Öykünün aşağıda alınan kısmında, yani eğiticinin kronik uykusuzluğunun beyin ve baş rahatsızlığından kaynaklandığını ya da beynini ve başını durmadan rahatsız ettiğini söylemektedir;

Hızlıca ilerlediğimiz, sorunda bir yapının duvarlarının önüne geldiğimizde acınacak, bir durumla, anında erken çocukluğu ve erken çocukluk dönemleriyle sıkı alakası olan uykusuzluğu hakkında konuşmağa başlamıştı. Katı bir şekilde doğan bu uykusuzluk zamanla iyice kötüleşmiş ve çaresi de yokmuş. Şimdi durduk yerde uykusuzluk acısı çektiğini söylemesi saçmaymış - zaten her şey saçmaymış ve uykusuzluğu tüm beyin ve gövdeyi bozan onun için ölüm olan bir durummuş, ama artık içinde tutmayacağı ve söylemesi gerektiği itirafı zorunluymuş (ZE.s.131)

Yeni eğitici kendi ağzıyla daha çok küçükken on iki gece arka arkaya yatakta uzanıp, o zayıf bedeniyle bir türlü uykuyu yakalayamadığını dile getirmektedir;

'Bir düşünün dedi. Daha çocukken on-oniki gece peşi sıra yatakta uyanık bir vaziyette durmam gerektiğini, ölümüne yorgun ama uyuyamadan "dedi" Yetişkin biri uykusuzluğu zekası ile kavrayabilir, onu

gölünç kılabilir, bir çocuk asla" dedi. Çocuk uykusuzluğa teslim edilmiştir.' (ZE.s. 131-132)

Yeni Eğiticinin kronik uykusuzluğunu gidermek için aldığı ilaçlar dahi kâr etmemektedir.

Uyuyamıyordum. Bir çok ilaç alıyordum, ama artık ilaç pek kâr etmiyordu uykusuzluğuma." (ZE. s. 132)

Uykusuzluğu gidermek için alınan uyku ilaçlarının insanda ilaç bağımlılığı yaptığı ve geçici etkiden sonra, uykuyu düzeltmediği hatta bağımlılığı artırmaktan başka bir şey yapmadığı bilinmektedir. Yeni Eğitici de uykusuzluğunu atmak ve artık uyuyabilmek için aldığı ilaçların bir işe yaramadığını, gövdesinin ilaçlara bağımlılık kazandığını anlamıştır. Peki uyanık kaldığı sürelerde uykusuzluk çeken kahraman ne yapmaktadır? Yeni Eğitici herkesin uyuyabildiği ve sadece kendisinin uyuyamadığı zamanlarda zamanını düşünmekle, iç çatışmalar yaşamakla kendini sorgulamakla, kendini alçaltmak ve hakir görmekle geçirir;

Açık gözlerle, çeresiz, okumalarla kendimi avutarak yaşamın boyunca süreceğim uykusuzluğuma teslim olmuşum, en alçak duygularla mücadele ederek, kendime sürekli şunları dedim: Onlar uyuyorlar, ben uyumuyorum, onlar uyuyorlar, ben uyumuyorum, ben uyumuyorum onlar uyuyorlar, ben uyumuyorum. (ZE. s.132-133)

Amras isimli uzun öyküde (kısa bir roman olarak da tanımlanabilir) ailenin toplu intihar girişiminin ardından, sadece kendilerini kurtarabilen ve intihar eyleminden sonra dayılarının uzak gözetimi altında bir kaleye kapatılıp oradan dışarı çıkarılmayan iki çocuk da, uykusuzluk çekerler İki kardeşten küçük olanı (Walter) bedenen hasta olduğundan ve günden güne intihar eden annenin hastalık belirtilerini gösterdiğinden (fizyolojik olarak, sessizliği ile, ruh reaksiyonları ile beden çalışmaları ile) uykusuzluğa düşer. Bu uykusuzluk kalenin dar ve sıkıcı havasında onları rahat bırakmaz.

İkimizin katı bir kural ile kulede kendimize çok yabancı bir hava ritmiyle hazırladığımız yer yer anında

artık kendimizin de gözetiminden uzak bizleri apayrı bir zaman alanına düşüren uykusuzluk küçük bir anlığına dahi olsun dinlenmemizi engelliyordu. (A. s.13)

Aslına bakılırsa Bernhard'a özgü öykülerde (şairleri hariç) genelleme yapacak olursak, tüm eserlerinde kahramanların baş ağrısı çektiği ve kafadan hasta oldukları için bu ağrıların vebalini çekmektedirler. Baş ağrıyan insan elbette yatmaz. Uyku ilaçları dahi baş ağrıları önlemiyorsa karamsar bir ruh durumu ve çaresizlikle kendilerini olacak olana bırakmamaktadırlar. İşte *Am Ortler* öyküsündeki uzun süredir terk ettikleri memleketlerine, sırf ruhlarını dinlendirmek amacıyla geri dönen iki entellektüel kardeşin, biraz altı kurcalandığında sürekli baş ağrıları ile uykusuzluk hastalığına düştükleri gözlemlenir;

Başının nasıl parçalandığını ilkin hissetmiyorsun dedi. Sarsıla sarısala başın parçalanıyor, sen onu hissetmiyorsun, uykusuzluk ve halsizlik bir gidip bir geliyor.(AO. s.392)

Bernhard'da bir de göz ardı edilen ya da dikkati bugüne dek çekilmeyen bir durum, eleştirmenlerin ve yazarların hep öykülerinde ben anlatıcının tasvir ya da tanımladığı, görüntülediği tiplere dikkat çekmeleridir. Aslına bakılırsa Bernhard'a özgü yapıtlarda ben anlatıcının anlattığı tipler haricinde ben anlatıcının kendisi de hastadır. Bernhard'ın ben anlatıcı prespektifinden betimlenen kareleri kadar ben anlatıcıları da sağlık bakımından iyi değillerdir. Hepsi septik, yer yer şizoid özellik gösterirler. *Amras* da ben anlatıcının Walter'in halüsinasyon gördüğü, sessizlikte birden kalkıp cama koştuğu ve orda 'annesinin sesini işittiğini söylemesi dikkatimizi çeker de nedense ilerleyen bölümlerde aynı sesleri ben anlatıcının da işittiği, kahramanlarla birlikte ben anlatıcının da hasta olduğu ve halüsinasyon gördüğü dikkaimizden kaçır.

Bir anda Walter'in penceresinden duyduğu sesle irkilmişti. bu sesi belirli bir zamandan sonra ben de duymuştum, ama bahçede hiçbir zaman seslenen bir insani işaret yoktu. Biz ise bu sesleri haftalar boyu hep

aynı vakitlerde duyuyorduk, net bir şekilde ebeveynlerimizin sesleriydi bunlar. (A. s.24)

Yine *Zwei Erzieher*'de ben anlatıcının diğer öykü kahramanı yeni eğitici kadar ruhsal bozukluğunu dışa vuran belirtiler görülebilir. Öyküde dikkatimiz hep ben anlatıcı olan eski eğiticinin saatler boyu artık onlarda alışkanlık haline gelmiş uzun bir mesafeyi kat ederken sessiz kalma ve konuşmama noktasına odaklandırılır. Eski eğitici yeni eğiticiyi betimlemekle kalmaz, içinde buldukları hal ve yaptıkları saçma eylemi okuyuculara bildirmektedir. Okuyucunun nedense dikkati hep yeni eğiticinin sessizliğinde ve garip davranışlarında odaklanır da nedense yan yana uzun mesafeleri kat ederek ya da saatler boyunca omuz omuza yürüyerek bir kelime dahi konuşma eyleminde bulunmayan ve okuyucu imleminde deli olarak algılanan yeni eğitici kadar, onun yanında bulunan ve onu sırf gözetmekle ve gözlemlemekle yetinen ben anlatıcının, bu iletişimsizlikte yapı olduğu gerçeği görmezlikten gelinir. Bu bağlamda okuyucu olarak diyalogu kurmak sessizliği sürdüren konuşmayan uykusuzluk sorunu gözetmek. içsel düşüncelere dalmak, telepatik yolları aramaktadır.

Am Ortler öyküsünde diğer öykülere nazaran Bernhard, ben anlatıcının ve kardeşinin uykusuzluğunu okuyuculardan gizlemektedir.

Düşüneceğiniz gibi, kardeşim, ikimiz de .. uyuyamıyorduk ve sadece Ortler'i düşünüyorduk. (AO. 400)

Yine pek çok öyküde dikkatimizi çeken öykü kahramanlarının ya tek bir kişi oluşu ya da iki kişi oluşları ben anlatıcı bu bağlamda ya bu iki kişiyi tanrısal bir bakış açısıyla anlatır ve onları büyük bir bakış çemberinde izler ya da bu ikilinin biri yerine geçip anlatıyı sürdürür. *Amrasta* iki erkek kardeşten büyük olanı ben anlatıcıdır. *Die Mütze* de yine Amstadaki kardeşlerden daha büyüktürler. *Am Ortler* öyküsündeki iki kardeş büyükleri bakımından *Die Mütze*'deki iki kardeşi geçerler. bunlar artık genç ve delikanlı değil yaşlı grubuna dahildirler. Tiplemelerin entelektüel kimlikleri hiç değişmez, ve hep aynı kalır. Am Ortler de

iki erkek kardeşten küçük olanı ben anlatıcı konumundadır. *Amras*'ta bilindiği gibi prespektif ve bakış açısı büyük erkek kardeştedir. İkisi de birbirlerinin yaratıcılıklarını gizli bir şekilde kıskanırlar. *An der Baumgrenze* isimli öyküde kardeşlerin cinsiyeti değişir, alışık 'iki erkek kardeş' durumu yerini 'bir erkek bir kız kardeş' durumuna bırakır. Bu iki kardeşin konumu da geceleyin geç vakitlerde yüksek bir yere gelip orada bir gece kalma noktasına *Am Ortler*'deki akışa benzer. Am Ortler'deki iki ihtiyar kardeş de uzun zaman sonra ruhlarını dinlendirmek için eski memleketleri olan Dachau'ya giderler. Yalnız *An der Baumgrenze* de seçilen bu iki kardeş tiplerinde enses ilişkisinin varlığı sezilir, ya da sezilmez de meyhanedeki ben anlatıcı bi iki kardeşi gözetleyen kişi ,o okuyucuda bu sanıyı uyandırmaya çalışır.

Uyku yitimine yani uykusuzluğa Bernhard'a özgü kahramanların hepsi manik depressif ve psikoz belirtileri göstermektedirler. *Am Ortler* deki ben anlatıcıların bilinç akışı doğa bilimlerin, sosyal bilimlerin etkisi altında kalmış ve bunalmış ben anlatıcının bilinç akışındaki sabuklamalar ve hezeyanları, *Amras* ta uykusuzluk çeker Walter'in hazin intiharı, Am Ortler'deki abinin rahatsızlanması ve depresyon sonucu tımarhaneye gidişi; *Zwei Erzieher* öyküsünde kronik uykusuzluğa düşen yeni eğiticinin paranoyak durumu ve aşırı acı çekmesi; *Victor Halbnarr* öyküye adını veren sakatın değirmenci ile bahse girerek çılgınların bile yapmakta korkacağı upuzun bir mesafeyi takma bacakları ile bir saate kat etme iddiasında; aşırı soğuktan donma ölüm ihtimalini göz ardı edip ölüme atılmaktaki o yürekliliği ve cesareti nereden bulduğu *An der Baumgrenze* isimli öyküsünde gecenin geç saatlerinde nereden ve niçin misafirhaneye geldikleri, nereye gittiklerini bilmediğimiz iki kardeşten kız olanın neden intihar ettiğini, erkek kardeşinin niçin elbisesiz sokağa atılıp donarak öldüğünü, *Attache an der französischen Botschaft* öyküsünde orman koruyuculuğu yapan ben anlatıcının bir gece nötübbte karşılaştığı bir Fransız'ın entelektüel olduğu anlaşılan, fen bilimleri ve edebiyatla uğraştığı belli olan bir Fransız'ın ilerleyen günlerde sebepsiz intiharları altında toplamak mümkündür.

Sonuç olarak Bernhard'ın figürlerine uykusuzluğu neden reva gördüğü, bunu bile isteyerek mi yaptığı sorusu henüz cevaplandırılmamıştır. Ama hemen hemen tüm eserlerinde figürlerini, o uykusuzluk kışkacına iten Bernhard'ın Kurt Hoffmann ile⁴ yaptığı konuşmada kendisinin de günde, belki de haftada sadece iki saat uyuyabildiği bilgisi göz önüne alınacak olunursa karşımızda eserlerinde figürlerine fiktif olarak tattıran bir yazar değil eserlerinde kendi öz yaşamından hareketle bir nevi uykusuzluğunu paylaştığı (katarsis) bir yazar durmaktadır. Bernhard'ın eserlerindeki figürlerin uykusuzluğu eşittir. Bernhard'ın kendi uykusuzluğu önermesi bu bağlamda doğru bir mantıktır.

KAYNAKÇA

Thomas Bernhard, Die Erzeahlungen, Suhrkamp Verlag Frankfurt/Main

O/A Gürün: Psikoloji Sözlüğü, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1981

Hançerlioğlu, Orhan: Ruhbilim Sözlüğü, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1998

Hoffmann, Kurt: Gespräche mit Thomas Bernhard, Dtv. V.Frankfurt/Main, 1991

⁴ Hoffmann, Kurt: Gespräche mit Thomas Bernhard, Dtv Verlag, Frankfurt/Main, 1991, s.120

ÖĞRENCİLERİN EĞİTİLMESİ VE GELİŞTİRİLMESİNDE UYGULAMAYA YÖNELİK ÖNERİLER

Yavuz ERKOÇ*

Konumuz "Öğrencilerin Eğitilmesi ve Geliştirilmesinde Uygulamaya Yönelik Öneriler" adını taşımaktadır. Sözlerime önce mensubu olduğumuz anabilimdalının adını açıklığa kavuşturmakla başlamak istiyorum. Eğer biz bilim dalımızın hedefini, işlevini iyi kavrarsak eğitilenler ve eğitenler kendilerine bir yol çizme olanağına sahip olacaklardır. Öğrenciler, bu bilim dalında okumalarının hangi amaca yönelik olduğunu idrak edeceklerdir ve bu eğitimin kendilerine sağlayacağı olanakların bilincine varacaklardır. Bu bilim dalında öğrenim gören bir öğrenciye "Bu bölümde okuma amacı nedir? sorusunu yöneltsek, inanıyorum ki yanıt şöyle olacaktır: "Dili öğrenip konuşabilmek ve rehber olmak!" Kimsenin aklına bir yorumcu, bir çevirmen, bir eleştirmen, bir yazar olmak gelmez. Herkes çevirmen, yazar, yorumcu olamaz, amaç bu alanda yeteneği olan kişilerin dikkatini bu yöne çekmek olmalı ve onlara bu konuda bilgi kazandırma amacıyla ders vermeli ve araştırmaya yönelmeliyiz.

Bugünkü Batı Dilleri ve Edebiyatları bölümünün adı, ben okuduğum yıllarda (1964-70) "Filoloji" olarak geçmekteydi. Batı Dilleri'ndeki Eğitimin amacı bu kelimedeydi. Onun için eğitime başlarken, ilk yapacağımız iş bu kelimeyi, içerdiği anlamı öğrencilerin zihnine işlemektir. Bu ismin anlamının onların eğitim amaçlarına rehber olacağı inancındayım. Bir çok sorularına bu sözcüğün anlamı içerisinde cevap arayıp bulacaklardır. Bundan ötürü Filoloji'nin anlamını iyi kavrayıp aynı zamanda öğrencilerimize de iyi kavratmalı, bunu dikkate alarak ders vermeliyiz.

* Atatürk Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Öğretim Görevlisi